SPRAWOZDANIE

Z ADMINISTRACJI KOMUNALNEJ

POWIATU TORUŃSKIEGO

PO MYŚLI § 127 ORDYNACJI POWIATOWEJ DLA PROWINCJI WSCHODNICH
Z DNIA 13-GO GRUDNIA 1872 r.

ZA LATA 1924 i 1925.

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1924 WYDZIAŁ POWIATOWY SEJMIKOWI NIE PRZEDŁOŻYŁ ZE WZGLĘDÓW OSZCZĘDNOŚCIOWYCH, Z TEGO POWODU PRZEDKŁADA NINIEJSZEM RAZEM SPRAWOZDANIE ZA ROK 1924 i 1925.

DRUKARNIA TORUŃSKA T. A., TORUŃ

412

SPRAWOZDANIE

Z ADMINISTRACJI KOMUNALNEJ

POWIATU TORUŃSKIEGO

PO MYŚLI § 127 ORDYNACJI POWIATOWEJ DLA PROWINCJI WSCHODNICH Z DNIA 13-GO GRUDNIA 1872 r.

ZA LATA 1924 i 1925.

SPRAWOZDANIE ZA ROK 1924 WYDZIAŁ POWIATOWY SEJMIKOWI NIE PRZEDŁOŻYŁ ZE WZGLĘDÓW OSZCZĘDNOŚCIOWYCH, Z TEGO POWODU PRZEDKŁADA NINIEJSZEM RAZEM SPRAWOZDANIE ZA ROK 1924 i 1925.

DRUKARNIA TORUŃSKA T. A., TORUŃ

Ogólne.

Rok 1924 jest epokowym w dziejach naszej Ojczyzny, gdyż przyniosł nam powołanie do życia Banku Polskiego i stabilizację naszego pieniądza. Z dniem 30 VI. 1924 przestał obowiązywać system markowy, a z dniem 1 lipca 1924 zaprowadzono nasz złoty polski, licząc 1.800.000,— mkp. = 1 złoty. — Ustawy waloryzacyjne dot. hipotek i zobowiązań prywatno - prawnych nie przyniosły dostatecznego zadowolenia w tut. dzielnicy z powodu niskiego stosunku procentowego (15 proc.). Mimo, że i pożyczki państwowe zostały nisko przewaloryzowane, to jednakowoż waloryzacją tychże przyjęto ogólnie cierpliwiej, poświęcając stracony majątek swój dla dobra Ojczyzny. Przyczyniła się również do tego później uchwalona możliwość osiągnięcia wyższej waloryzacji tych pożyczek.

W administracji naszego województwa zaszły również zmiany.

W dniu 11 czerwca 1924 r. objął urzędowanie nowy Wojewoda Pomorski p. Dr. Stanisław Wachowiak w miejsce dotychczasowego Wojewody p. Jana Brejskiego. W dniu 14 lutego 1925 r. miasto Chełmża miało zaszczyt witać i gościć w swych murach dostojnego Gospodarza ziemi Pomorskiej z okazji introdukcji nowego proboszcza chełmżyńskiego ks. Szydzika. W dniu 22 marca 1924 r. zakończył żywot w Warszawie, po dłuższych cierpieniach pierwszy wojewoda pomorski, prezes Najwyższego Trybunału Administracyjnego ś. p. Stefan Łaszewski. Śmierć tego gorącego patrjoty polskiego i dzielnego szermierza sprawy polskiej wzbudziła wielki żal w całem społeczeństwie pomorskiem. Wypada nadmienić, że ś. p. Stefan Łaszewski urodził się w tutejszym powiecie, a mianowicie dnia 8 stycznia 1862 roku w Brąchnówku, majątku swych rodziców. — Celem uczczenia pamięci zasłużonego tego działacza polskiego i pierwszego wojewody pomorskiego nastąpiło staraniem wojewody p. Dr. Stanisława Wachowiaka w dniu 3 maja 1925 r. w Toruniu przed gmachem urzędu wojewódzkiego odsłonięcie tablicy pamiątkowej i pomnika, wystawionego wspólnym wysiłkiem wszystkich powiatów i miast pomorskich.

W dniu 25 stycznia 1924 r. straciło Pomorze również i drugiego znanego i nie mniej zasłużonego patrjotę polskiego Prezesa Sądu Apelacyjnego w Toruniu ś. p. Władysława Szumana.

W dniu 19 sierpnia 1925 r. odbył się w salach gmachu Starostwa Powiatowego raut z okazji pierwszych manewrów polskich, w których wzięli udział liczni przedstawiciele zagranicznych państw. Manewry odbyły się na Pomorzu w dniach 18—19 i 20 sierpnia i zakończyły się strzelaniem ostrem na Strzelnicy Artylerji i wspaniałą defiladą w mieście Toruniu.

Rok 1924 i 1925 był katastrofalnym dla mieszkańców powiatu nizin nadwiślańskich, gdzie przez dwukrotny wylew Wisły w roku 1924 wyrządzone zostały znaczne szkody. Najgroźniejszym był wylew Wisły na wiosnę 1924 r., kiedy to zalane zostały całe miejscowości położone nad Wisłą a nie mające ochrony wałowej, jak Otłoczyn, Brzoza, Czerniewice, Rudak po lewej i Silno, Grabowiec, Złotorja i Kaszczorek po prawej stronie Wisły. Mieszkańcy tych miejscowości zostali bardzo znacznie poszkodowani przez tę powódź z powodu utraty częściowo inwentarza żywego, wszelkich zapasów paszy i zniszczenia zasiewów oraz uszkodzenia i zabrania przez wodę budynków i inwentarza martwego i zamulenia wzgl. uszkodzenia gruntów. Kulminacyjny punkt osiągnął stan wody w dniach 29—30 i 31 marca 1924 r., lecz mimo wielkiego zagrożenia zdołano wyratować przy pomocy wojska częściowo inwentarz żywy i osoby znajdujące się w niebezpieczeństwie życia. Najwięcej zagrożoną była i najwięcej ucierpiała miejscowość Brzoza. Drugi wylew Wisły w lipcu 1924 r. nie był już tak srogi i nie wyrządził większych szkód. Natomiast w dniu 9 lipca 1925 r. z powodu znacznego wezbrania Wisły przerwana została tama pod Czarnowem tak, że i ta część powiatu znacznie ucierpiała, zalane zostały bowiem wodą całe grunta położone pomiędzy tamą a szosą czarnowską aż pod Pędzewo.

W dalszym ciągu walczyć musiał z trudnościami finansowemi Związek Elektryfikacyjny Chełmno — Świecie — Toruń, którego jednakowoż prace postąpiły tak dalece, że w roku 1924 zaprowadzono już prąd elektryczny w mieście Chełmży, a pracuje się obecnie nad główną linją w kierunku Torunia. — Maszty elektryczne postawiono już do miejscowości Browina i spodziewać się należy doprowadzenia prądu do Torunia w roku 1926. Związek prowadzi obecnie pertraktacje o pożyczkę zagraniczną, która w razie realizacji umożliwi związkowi zaprowadzenie także instalacji u odbiorców prądu, tak że w ten sposób udostępnione będzie w o wiele dogodniejszej formie korzystanie z prądu elektrycznego. Z powodu bowiem wysokich kosztów instalacyjnych bardzo wielu chętnych odstąpić musiało na razie od wykorzystania prądu.

W końcu nadmienić należy, że w czasie od 26. 6. do 6. 7. 25 r. odbyła się w Grudziądzu: **„I. Pomorska Wystawa Rolnictwa i Przemysłu“**, która wykazała nadspodziewanie, że Pomorze i pod tym względem nie stoi na ostatniem miejscu życia gospodarczego naszej Najjaśniejszej Rzeczypospolitej.

Starosta i deputowani.

Na czele administracji powiatowej stoi nadal p. Starosta Adam Czarliński.

Podczas urlopu wypoczynkowego p. Starosty w czasie od 21 lipca 1924 r. do 11 sierpnia 1924 r. zastępował p. Starostę str. referent Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego p. Bała, zaś w czasie od 18 października 1924 r. do 10 listopada 1924 r. deputowany powiatowy p. Wincenty Czarliński z Brąchnówka, który również i w roku 1925 zastępował p. Starostę w czasie urlopu od 10—30 sierpnia 1925 r. i od 26-go października do 11-go listopada 1925 r. Drugim deputowanym powiatowym jest ks. proboszcz Gulgowski z Kiełbasina.

Nadmienić wypada, że deputowany powiatowy p. Wincenty Czarliński poddać się musiał z końcem 1925 roku ciężkiej operacji. Ogólne współczucie towarzyszy ma na łożu boleści.

Sejmik powiatowy.

Sejmik składał się w roku 1924 z 39 członków i odbyło się 5 sesyj Sejmiku, na których załatwiono 89 spraw względnie powzięto uchwał i to:

1. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 5. III. 1924 r. załatwiono 22 spraw, przy udziale 23 członków Sejmiku, za poprzedniem uniewinnieniem nie zjawiło się 7 członków Sejmiku, bez uniewinnienia 9;
2. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 28. VI. 1924 r. załatwiono spraw 23, w posiedzeniu brało udział 28 członków, za poprzedniem uniewinnieniem nie brało udziału 2, bez uniewinnienia 9 członków;
3. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 24 września 1924 r. załatwiono 11 spraw przy udziale 25 członków, uniewinniło się 3 członków, bez uniewinnienia nie przybyło 11 członków;
4. pod przewodnictwem deputowanego powiatowego p. Wincentego Czarlińskiego w dniu 8. XI. 1924 załatwiono spraw 12, w posiedzeniu brało udział 27 członków, uniewinnił się 1 członek, bez uniewinnienia nie zjawiło się 11 członków;
5. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 17. XII. 1924 r. załatwiono spraw 21 przy udziale 21 członków. Nieobecnych było 18 członków, z tych uniewinniło nieobecność swoją 2 członków.

W roku 1925 składał się Sejmik Powiatowy również z 39 członków. Wskutek wyprowadzenia się z powiatu i wyczerpania listy propozycyjnej pozostało w końcu roku 1925 jedno miejsce członka Sejmiku nie obsadzone, tak, że na ostatniem posiedzeniu w dniu 29. X. 1925 r. było uprawnionych członków tylko 38.

Sesyj odbyło się 4 i załatwiono spraw względnie powzięto uchwał 58 i to:

1. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 16. III. 25 r. na nadzwyczajnem i nagłem posiedzeniu załatwiono przy udziale 32 członków 1 sprawę, a mianowicie dokonano wyboru członków do Dyrekcyjnej Rady Kolejowej i to wybrani zostali na członków: ks. Polikarp Gulgowski — Kiełbasin, Alfred Wallenger — Działdowo, Franciszek Czarnowski — Brodzkie Młyny, Tadeusz Braunek — Garczyn, na zastępców: Włodzimierz Sikorski — Rakowice, ks. Bolesław Witkowski — Mechowa, Bogdan Jacobson — Starogard i Wacław Dytkiewicz — Tczew. Do Państwowej Rady Kolejowej wybrani zostali: Janusz Czarliński — Dyrektor Fabryki Unja — Grudziądz jako członek i Jan Donimirski z Łysomic rolnik i prezes Pomorskiego Tow. Roln. jako zastępca;
2. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 30. III. 1925 r. załatwiono 14 spraw przy udziale 26 członków, nie obecnych było 13, w tem 5 za poprzedniem uniewinnieniem. Posiedzenie to zwołane zostało na wniosek 11 członków Sejmiku w sprawie zajęcia stanowiska wobec zakusów Niemiec oderwania od Polski części Pomorza. Sejmik Powiatowy uchwalił w tej sprawie na wniosek p. burmistrza Webera z Podgórza jednogłośnie następującą rezolucję:

   „Prusak odwieczny wróg nasz nie daje swą znaną zachłannością spokoju narodowi polskiemu — dobitny dowód obecne wichrzenia na terenie międzynarodowym, by powtórnym rabunkiem Rzeczypospolitę Polską ukrzywdzić z natury i z prawa historyczno - geograficzno przynależne polskie Pomorze odebrać. Protestujemy najenergiczniej przeciw kłamliwemu rozszerzaniu przez prusaków fałszywych wieści, że rdzennie polskie Pomorze miało być odwieczną ziemią niemiecką.

   Rzucamy ten energiczny protest ludu Pomorskiego przed całym światem jako hasło, które w potrzebie się czynem stanie, powtarzając naszą niezłomną przysięgę:

   „Nie damy ziemi, skąd nasz ród!"
3. pod przewodnictwem Starosty p. A. Czarlińskiego w dniu 16. VI. 1925 r. załatwiono 21 spraw przy udziale 26 członków. Nieobecnych było 13 członków, w tem 10 bez uniewinnienia.
4. pod przewodnictwem deputowanego powiatowego p. Wincentego Czarlińskiego z Brąchnówka w dniu 29. X. 25 r. załatwiono spraw 22 przy udziale 24 z 28 uprawnionych, nieobecnych było 14 członków, w tem 10 bez uniewinnienia.

Na tem Sejmik Powiatowy zakończył swoją kadencję, rozpoczętą w roku 1921, gdyż w dniu 29-go listopada 1925 r. odbyły się w powiecie bezpośrednie wybory do nowego Sejmiku Powiatowego, w miastach odbyły się wybory pośredne do Sejmiku w czasie od 1—10 stycznia 1926 r.

Do nowego Sejmiku Powiatowego wybrać należało 36 członków i to:

z miasta Chełmży 7 członków, z miasta Podgórza 2 członków, z powiatu 27 członków. Powiat podzielony został na 6 okręgów wyborczych i wybierały: Okręg Otłoczyn: 5 członków, okręg Lipniczki 5 członków, okręg Nawra 4 członków, okręg Bierzgłowo 4 członków, okręg Lulkowo 5 członków i okręg Kuczwały 4 członków.

Z końcem 1925 roku był skład członków Sejmiku Powiatowego następujący:

1) Franciszek Dolatowski, rolnik Otłoczyn, 2) Juljan Gołaszewski rolnik Pieczenia, 3) Franciszek Cieszyński rolnik Złotorja, 4) Stanisław Pawlik rolnik Piaski, 5) Jan Donimirski, właściciel ziemski Łysomice, 6) Andrzej Boniewicz robotnik Lubicz, 7) Roman Kowalski kolejarz Lubicz, 8) Wincenty Falkowski kowal Kiełbasin, 9) Bolesław Piórkowski kolejarz Lubicz, 10) Jan Drążek robotnik Nawra, 11) Jan Sczaniecki właściciel ziemski Nawra, 12) Józef Czajkowski posiedziciel Siemoń, 13) Józef Szuprytowski cieśla Bierzgłowo, 14) Anastazy Ordon posiedziciel Bierzgłowo, 15) Kazimierz Raciniewski posiedziciel Łążyn, 16) Juljan Kwiatkowski posiedziciel Bierzgłowo, 17) Jan Podwójski posiedziciel Brąchnowo, 18) Wincenty Czarliński właściciel ziemski Brąchnówko, 19) Feliks Dwojacki kowal Łubianka 20) Wojciech Małecki robotnik Ostaszewo, 21) Paweł Chojnacki kowal Grzywna, 22) Antoni Lewandowski włodarz Ostaszewo, 23) Tadeusz Weber burmistrz Podgórz, 24) Stanisław Cywiński oberżysta Gostkowo, 25) Antoni Myszałkowki robotnik Grębocin, 26) Władysław Adamczyk rolnik Rogówko, 27) Karol Trenkel rolnik Bielczyny, 28) Jan Michalski rolnik Gostkowo, 29) Albin Czarnecki rolnik Młyniec, 30) Bronisław Kurzętkowski burmistrz Chełmża, 31) Teofil Rochon kupiec Chełmża, 32) Oskar Trenkel kupiec Chełmża, 34) Władysław Komuński robotnik Chełmża, 35) Józef Wicherski robotnik Chełmża, 36) Stanisław Żubkowski, robotnik Chełmża, 37) Walenty Marciniak Podgórz, 38) Stefan Tański Podgórz.

W latach sprawozdawczych 1924 i 1925 stracił przez śmierć Sejmik Powiatowy 2 członków i to: 1) w dniu 24. 12. 23 r. ś. p. Józefa Zatorskiego, robotnika z Grzywny. — Zmarły brał czynny udział w sprawach społecznych już od grudnia 1918 r. w Powiatowej Radzie Ludowej, później po przejęciu Pomorza przez władze polskie pracował pilnie w Radzie Powiatowej. Obowiązki swoje wypełniał zawsze gorliwie, dbając o dobro powiatu i państwa.

Cześć Jego pamięci!

2) w dniu 22. XII. 1925 r. ś. p. Stanisława Żubkowskiego, robotnika z Chełmży, który był równocześnie członkiem Wydziału Powiatowego.

(patrz artykuł: Wydział Powiatowy).

Wydział powiatowy.

W roku 1924 i 1925 był skład Wydziału Powiatowego następujący:

Starosta p. A. Czarliński jako przewodniczący i pp. instruktor Pomorskiej Izby Rolniczej p. Bogumił Bagiński z Rudaku, rolnik Czajkowski Józef z Siemonia, rolnik Dolatowski Franciszek z Otłoczyna, burmistrz Kurzętkowski Bronisław z Chełmży, robotnik Orłowski Bronisław z Grębocina i robotnik Żubkowski Stanisław z Chełmży.

W dniu 22 grudnia 1925 r. zmarł członek Wydziału Powiatowego ś. p. Żubkowski Stanisław, w pogrzebie jego wzięła udział delegacja Wydziału Powiatowego.

Zmarły jeszcze przed przejęciem Pomorza był członkiem Powiatowej Rady Ludowej a od 1920 r. członkiem Rady Powiatowej. Następnie delegowany przez Radę Miejską w Chełmży na członka Sejmiku Powiatowego wybrany został przez tenże na członka Wydziału Powiatowego. Śmierć nieubłagana nie dała mu doczekać końca kadencji.

Zmarły spełniał swe obowiązki zawsze gorliwie i sumiennie, kierując się dobrem powiatu i państwa. Prawością swego charakteru, sprawiedliwością i bezstronnością zjednał sobie serca wszystkich.

Cześć Jego pamięci!

W roku 1924 odbyło się 14 sesyj Wydziału Powiatowego i powzięto uchwał 1097, w tem 10 spornych. W stosunku do roku 1923 powzięto 5 uchwał więcej, a rozpatrywano 6 spraw spornych mniej. — Liczba numerów dzienników w biurach Wydziału Powiatowego w roku 1924 wynosiła 23.043, a zwiększyła się w stosunku do 1923 roku o 2.166 spraw.

Z liczby dzienników 23.043 przypada spraw: na Wydział Główny — W. P. I. = 8.871, na Wydział Opieki Społecznej — W. P. II. = 6.080, na Wydział podatkowy — W. P. III. = 6.712, na Wydział Budowlany — W. P. IV. = 1.380.

W roku 1925 odbyło się 22 sesyj Wydziału Powiatowego i załatwiono 1.458 spraw, w tem 10 spornych. W stosunku do 1924 r. powzięto 361 uchwał więcej.

Liczba numerów dziennika w roku 1925 wynosiła 25.993, a wynosiła w stosunku do roku 1924 o 2.950 liczb więcej.

Z liczby dzienników 25.993 przypada spraw na Wydział W. P. I. = 10.220, W. P. II. = 5.988, W. P. III. = 7.950, W. P. IV. = 1.835.

Jak z powyższego wynika rozmiar pracy w poszczególnych biurach Wydziału Powiatowego stale wzrasta. Ogrom pracy załatwianej obecnie we Wydziale Powiatowym i prawie ciągły jej wzrost wykazuje najlepiej poniższe zestawienie załatwionej czynności Wydziału Powiatowego z roku 1914 a 1922 do 1925. t. j. za czas pierwszej kadencji Wydziału Powiatowego.

Rok	Ilość sesyj	Ilość załatwionych spraw uchwalonych	Ogółem	Liczby dzienników W. P. I.	Liczby dzienników W. P. II.	Liczby dzienników W. P. III.	Liczby dzienników W. P. IV.
1914	10	600	13.608				
1922	13	941	20.584	7066	6424	6104	990
1923	15	1.092	20.877	7599	5948	5290	2040
1924	14	1.097	23.043	8871	6080	6712	1380
1925	22	1.458	25.993	10220	5988	7950	1835

Urzędnicy Wydziału powiatowego.

A. Biuro Wydziału Powiatowego.

1. Naczelny sekretarz Franciszek Podwójski,
2. Sekretarz Jan Marcinkowski,
3. Sekretarz Wiktor Barwicki,
4. Asystent Maksymiljan Rozwadowski,
5. Asystent Jan Szczech,
6. 12 sił kontraktowych względnie pomocniczych,
7. w dziale egzekucyjnym kontraktowy komornik powiatowy Józef Połom i jedna siła pomocnicza, których opłaca się z kosztów egzekucyjnych.

B. Kasowość.

a) **Kasa Komunalna.**

1 Michał Zaleski rendant,

2. dwie siły kontraktowe,

b) **Kasa Oszczędności.**

1. Dyrektor Michał Kowalski,
2. kasjer Stefan Janikowski,
3. książkowy Michał Błaszak,
4. 2 siły kontraktowe.

C. Urzędnicy emerytowani.

Registrator Gustaw Schroeder z Torunia.

D. Wdowy po urzędnikach.

1. Wdowa po sekretarzu Tarandt z Torunia,
2. wdowa po drożniku Tejkowskim z Chełmży.

Rozkład pracy.

Z powodu redukcji personelu w Starostwie przekazano do referatu W. P. I. następujące sprawy Starostwa: sprawy przemysłowe, szkolne, hodowlane względnie rolne. W połowie 1925 r. przejęło sprawy przemysłowe i szkolne Starostwo z powrotem z powodu nadmiaru pracy w W. P. I., gdyż przez to nie mogły być załatwiane należycie sprawy właściwe Wydziału Powiatowego względnie tego referatu.

Z końcem 1925 roku był rozkład pracy następujący:

1. Wydział główny (administracyjny) W. P. I.

Kierownikiem jest naczelny sekretarz Franciszek Podwójski. Pozatem zatrudnieni są: asystenci Maksymiljan Rozwadowski i Jan Szczech i jeden registrator. Przydzieleni do W. P. I. są prócz tych: komornik powiatowy Połom i 1 siła pomocnicza (opłacani z kosztów egzekucyjnych), jedna siła pomocnicza załatwiająca kasowość lecznicy powiatowej (opłacona z budżetu lecznicy Powiatowej) i jedna siła pomocnicza zatrudniona przy drukarni biurowej i do zeszywania aktów w wszystkich biurach Wydziału Powiatowego.

Z zakresu pracy tego wydziału załatwiają sprawy:

a) **naczelny sekretarz Podwójski.**

Ogólna administracja powiatowa, uchwały Wydziału Powiatowego (protokulant); budżety i sprawozdania administracyjne, administracja majątku powiatowego, nieruchomości i t. d.; sprawy administracyjno — sporne i odwoławcze, sprawy Sejmiku Powiatowego, wybory przygotowania zwoływania i t. d. sprawy personalne i dyscyplinarne; sprawy opłat administracyjnych, sprawy rolniczo-hodowlane i Pomorskiej Izby Rolniczej, lustracja wójtostw i urzędów stanu cywilnego, ubezpieczenie od ognia, administracja Lecznicy Powiatowej w Chełmży, kontrola kasowości i działu egzekucyjnego, ogólny nadzór.

b) **asystent Rozwadowski.**

Wszelkie sprawy gmin wiejskich jak: wybory, zatwierdzenie statutów, kontraktów z wyjątkiem statutów podatkowych, rewizje kas gminnych i lustracje sołectw, sprawy obszarów dworskich, sprawy wójtostw, zastępstwo naczelnego sekretarza.

c) **asystent Szczech.**

Urząd stanu cywilnego, sprawy: polowań gminnych, sędziów rozjemczych, przemysłowe należące do zakresu Wydziału Powiatowego i Powiat. Komisji dla walki z alkoholizmem, wnioski instytucyj społecznych i kulturalno oświatowych, sprawy kasowe i pobory.

2. Wydział Opieki Społecznej W. P. II.

Kierownikiem jest sekretarz Jan Marcinkowski. do pomocy przydzielono 2 siły kontraktowe.

Zakres pracy tego Wydziału jest następujący:

Opieka nad ubogiemi, sierotami i wdowami, macierzyństwem i niemowlętami, sprawy bezrobotnych, reemigrantów, inwalidów, ubogo-gminnych, ułomnych, sprawy zakładu ubezpieczeń od wypadków w rolnictwie, szczepienie ospy i akuszerek powiatowych, walka z lichwą i spekulacją, sprawy mieszkaniowe i Państw. Urzędu Pośrednictwa Pracy i związane z tem sprawy, sprawy funduszu bezrobocia i gminnych radców sierot.

3. Wydział Podatkowy W. P. III.

Kierownikiem tego Wydziału jest sekretarz Wiktor Barwicki i ma przydzielonych 5 sił kontraktowych.

Zakres pracy jest następujący:

Wszelkie sprawy podatkowe i związane z tem sprawy, opracowanie podatkowych statutów powiatowych i gminnych, zatwierdzenia podatkowych statutów gminnych. Sprawy przewłaszczeniowe i likwidacyjne. Danina lasowa i państwowy podatek gruntowy i od nieruchomości. Rozliczenie podatkowe z gminami wiejskiemi i podatek dla Starostwa Krajowego.

4. Wydział Budowlany W. P. IV.

Kierownikiem jest kom. budowniczy powiatowy Roman Czacheit, oprócz tego zatrudnieni są w pracy biurowej str. drogomistrz Feliks Osieka i kontr. drogomistrz Sierakowski.

Zakres pracy: Sprawy budowlane i drogowe, spółek wodnych i związków drogowych.

Pozatem są zatrudnione jako kontraktowe 2 maszynistki i 1 telefonistka.

Administracja majątku i długów powiatowych.

A. Majątek:

1. 63 akcyj Tow. Akc. kolejki Chełmża — Mełno nr. 1731 do 1793 po 210 zł — 13.230,— zł
2. 54 akcyj Tow. Akc. kolejki Toruń — Lubicz nr. 286—339 po 225 zł — 12.150,— zł
3. 202 akcyj Tow. Akc. kolejki Toruń — Czarnowo po 170,— zł — 34.340,— zł
4. dom powiatowy w Toruniu przy placu teatralnym księga grunt. Toruń stare miasto tom 17 karta 487 13,85 — 16,79 — 0,48 ar. razem 0,31,12 ha. Ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. w Toruniu na kwotę łącznie z poz. 5 razem 87.938,— zł wartość — 235,000,— zł
5. Nieruchomość Toruń stare miasto tom 15 karta 467 ulica Podmurna 70, karta 42 w wielkości 1 a 22 qm. wartość: — 15.000,— zł
6. Nieruchomość Toruń stare miasto Podmurna 58/64 tom 13 nr. 361 karta 42, parcela nr 6,7 i karta 43 parcela 18 w wielkości 3530 qm. Ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. od ognia w Toruniu na kwotę 16.700 zł wartość — 48.000,— zł
7. Lecznica powiatowa w Chełmży, k. gruntowa tom 9 karta 132 — 0,22,20 ha. tom 14 karta 334 — 390 qm. tom 6 karta 100 i 101. Ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. w Toruniu na 41.300 zł wartość — 118.000,— zł
8. inwentarz lecznicy powiat. w Chełmży włącznie aparatu Roentgena, ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. od ognia w Toruniu na kwotę 125.000,— zł wart. — 150.000,— zł
9. Nieruchomość Rzęczkowo tom 9 karta 198 ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. od ognia w Toruniu na kwotę 10.192,— zł wartość — 20.400,— zł
10. Nieruchomość Rzęczkowo tom 9 karta 205 ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. od ognia w Toruniu na kwotę 18.182,— zł wartość — 36.500,— zł
11. Nieruchomość Stary Toruń, tom 1 karta 68 parcela karta 2: 289/121, 190/122, ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. w Toruniu na 2.500,— zł, wartość — 5.000,— zł
12. Nieruchomość Grębocin karta 3, parcela nr. 63/14 i 64/14 — 1,27,48 ha. Ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. w Toruniu na 5.188,— zł ks. grunt. tom 8 karta 191, wartość — 10.375,— zł
13. Nieruchomość Grębocin, tom 8 karta 183 — 0.58.72 ha. szkółka powiatowa — 3.000,— zł
14. Nieruchomość Rogówko karta 1 parcela nr. 161/32 i 163/34 — 0,26,30 ha. ks. grunt. tom 1 karta 32 ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. na 4.950 zł, wartość — 9.900,— zł
15. Nieruchomość Wielka Zławieś, dom drogowy 25,67 ar. ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. od ognia na kwotę 5.673 zł wartość — 11.275,— zł
16. Nieruchomość Łubianka tom 1 karta 2 dom drogowy 0,50,98 ha. ubezp. włącznie wału parowego w Pom. Stow. Ubezp. na kwotę 6.225,— zł, wart. — 12.450,— zł
17. Nieruchomość Kończewice dom drogowy (grunt pozostał własnością domeny państw.) ubezp. w Pom. Stow. Ubezp. na 4.300,— zł, wartość — 8.600,— zł
18. Nieruchomość Pluskowęsy dom drogowy 0.25.61 ha. ubezp. na 2713,— zł, wartość — 5.500,— zł
19. Nieruchomość Brzeżno, dom drogowy — 0.24.88 ha. ubezp. na 3.937,— zł wartość — 7.875,— zł
20. Nieruchomość Grzywna szlach. tom 1 karta 3—0.12,04 ha., szkółka powiatowa wartość — 800,— zł
21. Chełmża stajnia i szałas — 0.6.10 ha. ubezp. na 250,— zł wartość — 500,— zł
22. Łysomice, szałas ubezp. na 300,— zł wartość: — 1.000,— zł
23. Kuczwały tom 2 karta 5 — 0.09,89 ha szkółka pow. — 500,— zł

24. Grzywna szkółka powiatowa ca. 0.05,00 ha. wartość: 1.000,— zł
25. Łubianka szkółka powiatowa przy poz. 16 wartość 4.000,— zł
26. Grunta przy kolejce Chełmża —Mełno; Chełmża tom 23, karta 580 (obszar Archydyakonka) 0.01.15 ha. Bielczyny tom 4 karta 70 — 0,5,99 ha. Skąpe tom 1 karta 2 — 0.31,06 ha. razem 0.84.20 ha. 1.000,— zł
27. Grunta przy kolejce Toruń Lubicz (obszar Lubicz) 0.72.36 + 0,50,63 ha. + 0.40.58 ha. razem 1.63,57 ha. 300,— zł
28. Grunta w Wrzosach przy szosie chełmińskiej (obszar czerwona droga tom 1 karta 7 = 0,29,35 ha. 300,— zł
29. Nieruchomość Wrzosy przy szosie grudziądzkiej karta 182 dom drogowy 0.22,83 ha. ubezp. 2.250 zł 4.500,— zł
30. Most przez Drwęcę w Złotorji łącznie z promem 3.400,— zł
31. Sprzęty i narzędzia drogowe ubezp. na 3.775,— zł 20.000,— zł
32. Wał parowy z przyborami ubezp. pod poz. 16 12.000,— zł
33. Wartość nadkompletnego szosowego materjału bud. 80.000,— zł
34. Samoch. powiatowy Benz ubezp. 10.000,— zł 12.000,— zł
35. Samoch. powiatowy Ford ubezp. 4.000,— zł 4.000,— zł
36. Powózka, wóz i koń z przyborami ubezp. 1.400,— zł 1.500,— zł
37. Mobiliar Wydziału Powiatowego ubezp. 16.360,— zł 40.000,— zł
38. Opał Wydziału Powiatowego 6.000,— zł
39. Inwentarz biurowy Wydz. Pow. ubezp. 4.250,— zł 12.500,— zł
40. Książeczka Pow. Kasy Oszczędn. nr. 24.993 fundusz emerytalny 664.34 zł
41. 8% pożyczka złota konwersyjna 890,— zł
42. 40 akcyj Banku Polskiego a 100 zł 4.000 zł
43. Grunta nad koleją Toruń—Unisław w Siemoniu tom VII karta 96 w wielkości 3.55,97 ha plus 0.44,05 ha razem 4.00,02 ha 5.800,— zł
Grunta (obwód Różankowo) tom 1. karta 4 parcela 29 = 0.75,00 ha 450,— zł
44. 6 motocykli (stawione do dyspozycji Pow. Kom. Pol. Państw. 6.000,— zł

razem 979.699.34 zł

B. Długi:

1. Dług w obligacjach powiatowych 15.690.62, z tego ponosi powiat wąbrzeski: 5.957.60 zł = 9.733.02 zł
2. Dług zaciągnięty na akcję potanienia chleba 8.053.17 zł
3. Dług przejściowy w Kom. Banku Kredytow. w Poznaniu zaciągnięty na lecznicę powiatową: 15.000,— zł

razem 32.786,19 zł

Sprawozdanie Powiatowej Kasy Oszczędności i Powiatowej Kasy Komunalnej za rok 1924.

W roku 1924 dużo pracy kosztowało przewaloryzowanie wkładek oszczędnościowych, z czego wynikły też dość znaczne koszta. Z działalności Powiatowej Kasy Oszczędności powiat może być zadowolony, gdyż bilans Powiatowej Kasy Oszczędności za rok 1924 wykazuje

w aktywach	602.688,05 zł
w pasywach	556.624.68 zł
zatem czysty zysk:	46.063.37 zł

Zysk ten czysty przelano całkowicie na fundusz rezerwowy Powiatowej Kasy Oszczędności dla zabezpieczenia wkładek oszczędnościowych. Za tak świetny wynik należy się Zarządowi Powiatowej Kasy Oszczędności uznanie. Sejmik Powiatowy uznając to wybrał w dniu 17. 12. 1925 dotychczasowy Zarząd ponownie, w skład którego wchodzą zatem:

Starosta p. A. Czarliński jako przewodniczący i pp. ks. proboszcz Gulgowski z Kiełbasina i Kurt Wegner z Ostaszewa jako członkowie. Zastępcami tychże są pp. Wojciech Kwieciński z Chełmży i Tadeusz Kentzer z Lipniczek.

Zamknięcie kasowe Powiatowej Kasy Komunalnej za rok 1924 wykazuje kwoty

w dochodach	384.780,40 zł
w rozchodach	380.385,91 zł
zatem pozostałość:	4.394.49 zł

Zamknięć kasowych za rok 1925 dotychczas nie sprzorządzono.

Sprawozdanie z działalności Leczn. Pow. w Chełmży.

W latach sprawozdawczych straciła Lecznica Powiatowa przez śmierć dwie siostry i kierownika lecznicy, a mianowicie:

1. Siostrę Przełożoną ś. p. Marję Asterję Kosińską w dniu 10 marca 1924 r, Ś. p. przełożona siostra Asterja urodziła się 15. 9. 1880 w Grębocinie tut. powiatu i liczyła 21 lat powołania zakonnego. Objąwszy po przejęciu lecznicy w administracje polską urząd przełożonej, wykazała ś. p. Zmarła w czasie swego urzędowania wybitne zdolności organizacyjne

i administracyjne a przedewszystkiem okazała się nadzwyczaj dobrą ekonomką. Jej też zasługom przypisać należy w pierwszym rzędzie podniesienie się lecznicy, gdyż potrafiła z niewielkim nakładem pieniężnym uzupełnić braki w lecznicy. Jej też zabiegom zawdzięczać mogą chorzy w lecznicy kapliczkę urządzoną w gmachu lecznicy, chociaż w skromnych rozmiarach. W ś. p. Zmarłej poniósł powiat stratę niepowetowaną, zato zachowa Jej pamięć na zawsze. Cześć Jej pamięci!

2. Dnia 21 lutego 1924 zmarła siostra Marja Amadeja Rogulska. Chociaż ś. p. Zmarła tylko krótki czas w Lecznicy pracowała zdołała sobie zjednać serca wszystkich swą wzorową pracą i doświadczeniem. Pielęgnując chorych na dur plamisty, sama padła ofiarą tej choroby ponosząc śmierć na posterunku. Cześć Jej pamięci!

3. Dnia 8 lipca 1925 zmarł ś. p. Dr. Kazimierz Dekowski, kierownik Lecznicy Powiatowej w Chełmży. S. p. Zmarły sprawował urząd kierownika Lecznicy Powiatowej od dnia 27 marca 1925 sumiennie i gorliwie, poświęcając swe siły i wiedzę dla dobra społeczeństwa i ukochanej przez niego Ojczyzny polskiej, dla której opuścił dotychczasowe swoje pole działania — Warmję.

W Zmarłym stracił powiat doświadczonego kierownika Lecznicy, mającego poza sobą długoletnią praktykę szpitalną i przedewszystkiem cenionego lekarza, to też pamięć Jego nie zaginie!

Cześć Jego pamięci!

Po Zmarłym objął kierownictwo Lecznicy p. Dr. Leon Przewoski, który praktykował dotychczas w Podgórzu.

W Lecznicy zatrudnionych jest obecnie 4 siostr pielęgniarek i 1 siostra przełożona, 3 służące i 1 posługacz.

Mimo dość znacznych wydatków inwestycyjnych przedstawia się zamknięcie kasowe Lecznicy za rok 1924 dosyć korzystnie, a mianow.: wykazuje kwoty:

w dochodach	26.640,73 zł.
w rozchodach	25.513,47 zł.
pozostałość	1.127,26 zł.
od tego odlicza się zaległość za rok 1923	22,35 zł.
pozostałość nadwyżka:	1.104,91 zł.

Z nadwyżki tej postawiono Zmarłym Siostrom zgodnie z wymogami zakonnemi skromne ogrodzenie na grobach z tablicą pamiątkową.

W roku 1925 poczynił powiat znaczne nakłady dla Lecznicy, spowodowane instalacją światła elektrycznego. Przy zamknięciu kasowem spodziewać się należy z powodu tego niedoboru. Ponieważ z końcem roku 1925 wzrosły dosyć znacznie koszta utrzymania i poniewaz wykazała się konieczność poczynienia dalszych dosyć znacznych inwestycyj, dla tego Wydział Powiatowy widział się zniewolony podwyższyć taryfę opłat za utrzymanie w lecznicy, która wynosi obecnie.

A. DOROŚLI.

I. Klasa. Z powiatu Toruń — wieś 9 zł. z innych powiatów 10 zł.

II. Klasa. Z powiatu Toruń — wieś 7 zł. z innych powiatów 8 zł.

III. Klasa. Z powiatu Toruń — wieś 4,50 zł. z innych powiatów 5 zł.

B. DZIECI DO LAT 10.

I. Klasa. Z powiatu Toruń wieś 6 zł. Z innych powiatów 5,50 zł.

II. Klasa. Z powiatu Toruń — wieś 5 zł. Z innych powiatów 5,50 zł.

III. Klasa. Z powiatu Toruń — wieś 3,50zł. Z innych powiatów 4 zł.

Związki ubogich powiatu toruńskiego płacą za swych członków za dzienne utrzymanie 3 zł.

Za prześwietlenia pobiera się opłaty jednorazowe płatne z góry w wysokości 10 zł. natomiast za naświetlenia w wysokości 6 zł.

Opieka społeczna.

W Sekcji Ubezpieczenia od nieszczęśliwych wypadków przeprowadzono w roku 1924 stan statystyczny dla obliczania składek na 5 lat i to 1923 — 1927, i ściągnięto zaległe składki za rok 1923 w wysokości 2.357,269000 mkp. W roku 1925 ściągnięto składek na rok 1924 = 35,335 zł. na rok 1925 = 36.347,95 zł. razem 71.782,95 zł. Pozatem w roku 1925 ustalono na podstawie przeprowadzonego stanu statystycznego na lat 5 podatek fikcyjny od pobocznych przedsiębiorstw (podk. I.) oraz dodatki za robotników fachowych i urzędników na podstawie rocznych zarobków (pok. II).

W roku 1924 wymierzono kary w 25 wypadkach za nieprzestrzeganie przepisów zapobiegawczych o nieszczęśliwych wypadkach.

Wskutek odwołań i podań ubogo gminnych o przymusowe nałożenie obowiązku udzielania wsparcia gminnego Wydział Powiatowy, opierając się na § 41 ustawy z dnia 1 sierpnia 1883 r. o właściwości władz, nałożył przymus udzielania wsparcia gminnego w roku 1924 w 3 wypadkach, w roku zaś 1925 w 7 wypadkach.

W Krajowych Zakładach Psychjatrycznych umieszczono w roku 1924 osób 7 i to 3 dorosłe i 4 dzieci. Z powodu zgonu lub wyleczenia zwolnionych zostało 5 osób, tak że z końcem 1924 roku umieszczonych było 49 osób. Koszta pielęgnacyjne wynosiły 25,920 zł., z czego ponosił powiat $^2/_3$ = 17.280 zł. a gminy ⅓ = 8.640 zł.

W roku 1925 umieszczonych było 49 osób i to w Swieciu 34, Kocborowie 9, Wejherowie 3 i Bydgoszczy 3, razem 49 osób. Koszta pielęgnacyjne wynosiły 26.460 zł., z tego poniósł powiat $^2/_3$ = 17.640 zł. zaś gminy ⅓ = 8.820 zł.

Opieka nad macierzyństwem, dziećmi i młodzieżą wymaga szczególnej pomocy. Ze względu jednakowoż na krytyczny stan finansowy i zamierzenia oszczędnościowe wyznaczono tylko szczupłe fundusze. Z funduszów tych dyspozycyjnych subwencjonowano Żłóbek Pomorskiego Towarzystwa Opieki nad dziećmi, zabezpieczając sobie kilka miejsc wolnych dla noworodków z tutejszego powiatu. Dalej otrzymała zapomogi Stacja mleczna dla niemowląt i ambulatorjum w Chełmży, która pod dzielnem kierownictwem przewodniczącego mecenasa p. Dr. Wyszkowskiego w Chełmży dobrze prosperuje; wydziela się tam prócz zdrowego mleka wyprawy dla niemowląt biednych i udziela się bezpłatnej porady lekarskiej W czasie wakacyj szkolnych wysłano kilkadziesiąt dzieci na kolonje letnie i to w roku 1924 = 49 dzieci z Chełmży, z tych wysłano 20 chłopców i 10 dziewcząt do Zakładu Św. Antoniego w Nowej-Grabji w tut. powiecie, i 10 dziewcząt do powiatu

chojnickiego, gdzie umieszczone były bezpłatnie. Koszta utrzymania w Nowej - Grabji wynosiły 1.020 zł. i pokryto takowe z funduszów powiatu z zapomogą Wojewódzkiej Rady Opieki Społecznej i Magistratu chełmżyńskiego. W roku 1925 umieszczono w czasie wakacyj w Zakładzie w Nowej - Grabji 30 dziewcząt i 15 chłopców. Koszta utrzymania w wysokości 2.705,50 zł. pokryto jak w roku 1924.

Przeprowadzona w roku 1924 akcja bezpłatnego odstawienia zboża i datków pieniężnych dla biednej względnie bezrobotnej ludności powiatu przyniosła zboża 593,05 ctr. i gotówki 758,63 zł. Z tego przydzielono zboża na ubogich miasta Chełmży 580,17 ctr. zboża i 310,06 zł. gotówki, ubogim miasta Podgórza 12.88 ctr. zboża. resztę gotówki w wysokości 448,57 zł. przeznaczono na cele opieki społecznej

Przeprowadzone zbiórki względnie kwesty miały następujący rezultat:

W roku 1924: Na rzecz Ratujcie Dzieci 239,463,200 mkp., na rzecz Młodzieży Akademickiej 6.944,600 mkp P. L. O. P. P. 5.471.56 zł., Czerwonego Krzyża 183.40 złotych.

W roku 1925: Na rzecz Związku Cywil. Niewid. 74.60 zł., Ociemniałego Żołnierza 502,17 zł., Młodzieży Akadem. 589,69 zł., P. L. O. P. P. 609,80 zł. Czytelnie Ludowe 330,90 zł. Sprowadzenia zwłok Sienkiewicza 176,52 zł. Budowy Domu Inw. Woj. 200, — zł.

Zapomóg udzielono Instytucjom humanitarnym wzgl. osobom niezamożnym w roku 1924 — 898,16 zł. Prócz wyszczególnionej wyżej zbiórki na bezrobotnych i biednych wydano w roku 1925 na cele powyższe kwotę 3.624,— zł.

Jak już w wstępnym artykule sprawozdania zaznaczono, nawiedziła mieszkańców nizin nadwiślańskich nadzwyczaj wielka powódź w roku 1924, w mniejszych rozmiarach również świętojańska powódź w roku 1925, która wyrządziła dotkliwe straty. Celem niesienia doraźnej pomocy urządzono zbiórki, które rozdzielono pomiędzy najwięcej poszkodowanych. I tak w roku 1924 zebrano ofiar w wysokości 3.114.73 zł., prócz tego obrócono na powodzian zbiórkę urządzoną na cele Opieki Społecznej, na którą zebrano 348 miljonów mkp. Prócz tego przyznano zapomogi rządowe. Akcja na rzecz powodzian w roku 1925 ze względu na ogólny kryzys gospodarczy nie przyniosła spodziewanego rezultatu; pomoc rządowa wypadła, a zbiórka w powiecie przyniosła tylko gotówki 249.60 zł., żyta 46.27 ctr. i około 2 stogów słomy.

Szczepienie ochronne przeciw ospie przeprowadzono w roku 1924 w 5 obwodach, w których szczepiono ogólnie 4856 osób. Koszta z tem związane, jak druki i wynagrodzenia dla lekarzy, wyniosły razem 3.355 zł. W roku 1925 podzielono powiat w porozumieniu z lekarzem powiatowym p. Dr. Stanisławskim na 4 obwody i przeprowadzono szczepień:

obwód I. lekarz pow. Dr. Stanisławski Toruń 1580 osób.

obwód II. lekarz Dr. Haszke — Grębocin 620 osób.

obwód III. lekarz Dr. Watta—Skrzydlewski Unisław 829 osób.

obwód IV. lekarz Dr. Dekowski—Chełmża 1248 osób razem 4277 osób czyli w stosunku do 1924 roku 579 osób mniej, koszta wyniosły 2.859.90 zł.

Obwodowych **akuszerek powiatowych** było w latach sprawozdawczych 12. W roku 1925 przeprowadził lekarz powiatowy powtórny egzamin wszystkich akuszerek, który zdały wszystkie z wynikiem dodatnim; prócz tego w kursie dokształcającym w Krajowej Klinice dla położnych w Poznaniu brały udział akuszerki Marta Rajska z Lulkowa i Józefa Leska z Kamionki. W roku 1925 wydano na pensje dla akuszerek 2.663,12 zł. na zakup medykamentów 118.11 zł. razem 2.781,23 zł.

W roku 1925 na cele bezrobotnych ustalono ustawą **Zarządy obwodowe Fundusze Bezrobocia,** do którego pracodawcy obowiązani są zgłaszać swych pracowników i płacić dość znaczne składki. Za niezgłaszanie członkowstwa do Zarządu Obw. Funduszu Bezrobocia wygotowano mandaty karne 17 pracodawcom, z których 1 karę zapłacił, 10 stawiło odwołanie do Sądu, a 6 mandatów umorzono.

Na doniesienie **Państwowego Urzędu Pośrednictwa Pracy** nałożono grzywny w 9 wypadkach, z których uiszczono karę w 1, umorzono karę w 3, a z powodu odwołania przekazano Sądowi w 5 wypadkach.

Reemigracja optantów polskich z Niemiec do tutejszego powiatu odbyła się zupełnie normalnie. Wskutek bowiem wczesnego zarządzenia i doniesienia władz centralnych o napływie optantów polskich do kraju zdołano wystarać się o dostateczną ilość mieszkań w powiecie, tak że nie miało miejsce umieszczenie optantów w barakach względnie obozach koncentracyjnych, jak u naszych sąsiadów, którzy nam zawsze naszą polską gospodarkę wytykają. Na wystosowaną w tut. powiecie odezwę zgłoszono nadspodziewanie dużo wolnych mieszkań w ilości 45, co dobitnie świadczyć może o przychylnem stanowisku społeczeństwa powiatu dla sprawy optantów polskich. Według własnych życzeń optantów przekazano na powiat toruński 5 rodzin, z których umieszczono po jednej rodzinie w Chełmży, Podgórzu, Grębocinie, Szerokiem i Kąkołu (Cierpice). Jak stwierdzono uzyskali wszyscy w krótkim czasie pracę i mają byt zapewniony.

Powiatowy Urząd Budowlany.

Kierownikiem Wydziału budowlanego był p. Tadeusz Golski, którego zwolniono z dniem 30. 4. 1925. Obecnie kom. budowniczym powiatowym jest od dnia 1 czerwca 1925 r. p. Roman Czachert z Poznania. W biurze budowlanym zatrudnieni są prócz budowniczego str. drogomistrz Feliks Osieka, zarazem zastępca budowniczego i drogomistrz Sierakowski Władysław z Chełmży. Wyłącznie na szosach zatrudnieni są drogomistrze:

Chrzanowski Bolesław z Wielkiej Złejwsi, Skalmowski Aleksander z Łubianki, Piotrowski Władysław z Rogówka, Wiśniewski Julian z Chełmży i Peplinski Maksymiljan z Chełmży.

Pod zarządem wzgl. nadzorem powiatowego urzędu budowlanego są następujące szosy wzgl. drogi:

1. drogi subwencjonowane przez państwo o dług. 40.422 km.

2. Drogi subwencjonowane przez województwo o dług. 40.367 km.

3. drogi utrzymywane wyłącznie przez powiat o dług. 95.321 km

4. drogi utrzymywane przez związki drogowe o dług. 85.060 km.

5. drogi gminne i obszarów dworskich o dług. 145.106 km.

6. drogi wojskowe (dozwolone dla ruchu o dług. 14.210 km.

7 drogi wojskowe (dojazdy do fortów) o dług. 5.350 km.

8. drogi prywatne o długości 2.800 km.

9. drogi czysto państwowe, administrowane przez Poznański Urząd Wojewódzki o dług. 13.098 km.

Zatem wynosi długość dróg razem: 441.734 km.

Drogi wymienione pod 1 — 3 są zarządzane i pod wyłączną pieczą pow. urz. budowlanego, natomiast drogi wymienione pod 4 — 9 są zarządzane przez zarząd, którego nazwę noszą.

W roku 1924 dołano przy szosach naprawić najbardziej uszkodzone miejsca, tak, że zdołano pokonać największe trudności spowodowane zaniedbaniem przedewszystkiem w czasie wojny światowej i później inflacją za czasów polskich. Ogółem zwałowano 12 km. szos, w tem wykonano nowych powłok 7 km., a gruntownie naprawiono 5 km. Odwodnianie letnich dróg przez ścinanie bankietów przeprowadzono w dalszym ciągu. Cała długość w tym kierunku naprawionych letnich dróg wynosi 82 km., zatem blisko połowa ogólnej długości. Żwirowanie przeprowadzono na najgłówniejszych i najruchliwszych szosach o długości 56 km. W roku 1924 spotrzebowano przy wyszczególnionych pracach ogółem 2300 kbm. kamieni i 2300 kbm. żwiru. Nadmienić należy, że w dniu 10 5. 1924 przejął Magistrat miasta Torunia znowu we własny zarząd 5.787 km. szos leżących w obrębie miasta Torunia, które powiat od 1. 4. 1905 podług osobnej umowy utrzymywał.

W roku 1925 wykonano możliwe w ramach dość szczupłego budżetu najkonieczniejsze naprawy gruntowne na wszystkich szosach państwowych, wojewódzkich i powiatowych, wymienionych pod 1 — 3. W tem wykonano nowe powłoki na szosach. Toruń — Bielawy — Lubicz, Bielawy — Gronowo, Chełmża — Pluskowęsy, w Grzywnie, Łubianka — Bierzgłowo i Toruń — Łysomice ogółem 13 i pół kilometra. Pozatem naprawiono gruntownie przeszło 6 km., a żwirowano zgór 40 km. Do tych prac zużyto materjału: 4770 kbm. kamieni i 4020 kbm żwiru.

Długość rozpoczętych, a dotychczas nie ukończonych szos wynosiła w roku 1924 — 14.100 km. Ta ilość zmniejszyła się o 2.131 km., gdyż zdołano w roku 1924 wybudować o tejże długości szosę Kamionki — Morczyny. Drzewka, które były potrzebne do obsadzenia tej nowo wybudowanej szosy, w ilości 400 sztuk dostarczono z własnych szkółek. W roku 1925 z powodu trudności finansowo - gospodarczych i niemi spowodowanych okrojeń budżetu drogowego nie wykonano żadnej nowej szosy, a dokończono jedynie ostatecznie budowę szosy z Kamionek do Morczyn, którą to szosę oddano dla ruchu w dniu 5 sierpnia 1925 r. Nie mogąc z codopiero przytoczonych powodów wykonać w roku 1925 więcej nowych powłok — ponad powyżej wymienione — jako też i gruntownych napraw wałowych, usuwano tem intensywniej powstające uszkodzenia dróg przez doraźne reparacje, łatanie, grubsze żwirowanie i t. p. oraz w dalszym ciągu przez racjonalne odwodnianie ścinaniem bankietów, które już ścięto ogółem w 80% na wszystkich szosach. Do wymienionej o stanie konserwacji dróg zużyto 120 kbm. kamieni i 96 kbm. żwiru. Zbytniemu zacienianiu dróg zapobiegano przez odpowiednie bądź to wycinanie niektórych drzew, bądź też przez wycinanie gałęzi. Drzewek nowych wysadzono 600 sztuk z własnych szkółek.

Związków drogowych istnieje w powiecie toruńskim 10 i to: 1. Czerniewice — Otłoczyn, 2. Nowa Grabja — Pieczenia, 3. Niziny — Wielka Nieszawka, 4. Niziny Toruńskie, 5. Obszar nad Drwęcą, 6. Łysomice — Toruńskie Papowo — Gostkowo, 7. Bielczyny — Papowo Biskupie, 8. Toporzysko — Rzęczkowo, 9. Mirakowo — Kiełbasin, 10. Papowo Biskupie — Folgowo — Staw.

Działalność związków drogowych w latach sprawozdawczych była mocno ograniczona z powodu trudności finansowych, nie mogąc się należycie rozwijać polegała prawie wyłącznie tylko na najkonieczniejszych naprawach dróg wzgl. bruków. O jakiejkolwiek większej inwestycji mowy być nie mogło, gdyż i Wydział Powiatowy z powodu szczupłych funduszów na ten cel przeznaczonych nie mógł udzielać wydatniej pomocy, udzielając tak w roku 1924 jak 1925 umiarkowane zapomogi. I tak otrzymał w roku 1925 zapomogę związek drogowy Niziny — Wielka Nieszawka 600, — zł., obszar nad Drwęcą 551, — zł., Bielczyny — Papowo - Biskupie 200 zł. Wydział Powiatowy uznając upośledzenie lewego brzegu Wisły za czasów zaborczych pod względem komunikacyjno - drogowym przyszedł przedewszystkiem związkowi drogowemu Czerniewice — Otłoczyn i Nowa Grabja — Pieczenia z większemi subwencjami z pomocą. I tak dał Wydział Powiatowy umocnić związkowi Czerniewice — Otłoczyn najgorszy odcinek drogi o długości 800 m. pod Czerniewicami ponosząc koszta wykonania i zużytego materjału (gruzu ceglanego i żużlu). Kosztem Wydziału Powiatowego umocniono dalej jeden km. drogi tegoż związku — od Otłoczyna do Wołuszewa — powłoką glinianą i żużlem i jeden km. drogi od toru kolejowego Otłoczyn w stronę Pieczeni, na którym dano nowy nasyp żużlu. Najruchliwszym okazał się związek drogowy Nowa Grabja — Pieczenia, który mimo wielkich trudności finansowych przy pomocy corocznej powiatu bardzo dużo zdziałał nad umocnieniem swoich dróg. Gdyby nie obecnie trudne położenie materjalne — spowodowane odmawianiem płacenia składek członkowskich przez Nadleśnictwo Państwowe, które najwięcej dróg tegoż związku zużywa i niszczy — spodziewaćby się należało, że związek w niedalekiej przyszłości wszystkie piaszczyste drogi miałby należycie umocnione, oczywiście przy pomocy powiatu.

Ogólny stan **dróg gminnych i obszarów dworskich jest** zadowalniający, gdyż — za wyjątkiem dróg obszaru dworskiego Warszewice i częściowo miasta Chełmży — drogi gminne są utrzymywane we względnym stanie używalności. Mimo to daje się odczuwać wszędzie brak gruntownej naprawy, która jednakowoż dla ogólnego braku gotówki z jednej strony, a nieodpowiedniego systemu podatków z drugiej strony była dotychczas wprost niemożliwa.

Spółek wodnych istnieje w powiecie 9 i to 1. Przysiek, 2. Otłoczyn, 3. Zelgno, 4. Zalesie — Kiełbasin, 5. Struga Toruńska w Papowie, 6. Struga Toruńska w Kamionkach oraz spółki drenarskie: 7. Grębocin, 8. Papowo Toruńskie, 9. Wybcz — Nawra. Celowość odnośnych spółek doceniona została przedewszystkiem w roku 1924, który był bardzo obfity w opady, to też pilnie przeprowadzono prawie wszędzie konieczne naprawy. Dwukrotne rewizje spółek wodnych i ich urządzeń, przeprowadzone w roku 1925, wykazały przeto tak celowość, jak i względnie dobre funkcjonowanie takowych za wyjątkiem spółki wodnej w Zelgnie, gdzie były przewodniczący musiał być zwolniony z urzędu i na jego miejsce inny wyznaczony.

Ruch budowlany podniósł się przedewszystkiem w roku 1925. Toteż wpłynęły w tymże roku 103 podania do zbadania technicznego. Po ukończeniu budowli poszczególnych nastąpił także ich odbiór przez budowniczego powiatowego. Za zbadanie rysunków wzgl. za odbiór budowli ściągnięto w roku 1925 opłat w wysokości 2605,50 zł.

Szkółek drzewnych posiada powiat 5 i to: 1. w Grębocinie, 2. w Grzywnie, 3. w Kuczwałach, 4, w Łubiance, 5. w Grzywnie Szlacheckiej. Stan szkółek jest dobry. Rozwijają się z roku na rok pomyślnie i w zupełności pokrywają zapotrzebowanie. W roku 1924, prócz 400 sztuk na nowej szosie Kamionka — Morczyny, wysadzono 100 sztuk drzewek. W roku 1925 dostarczyły szkółki 600 drzewek, które rozsadzono przy szosach.

Dochody prócz opłat za badanie rysunków i t. d. osiągnięto w roku 1924 za wydzierżawienie drzew owocowych 760,— zł. i za trawę z rowów szosowych 1208,90 zł.; w roku zaś 1925: za sprzedaż drzew przy szosie gronowskiej 320,— zł. za dzierżawę drzew owocowych 720,— zł. za trawę = 1055,10 zł. i za wypożyczenie wału parowego miasta Toruń = 680,— zł.

Administracja gmin wiejskich i obszarów dworskich.

W latach sprawozdawczych zaszły pewne zmiany w ustroju gminnym a mianowicie:

1) Mocą rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29. 12. 1924 r. (Dz. U. nr. 117 poz. 1059) zniesiono z dniem 1 stycznia 1925 r. obszar dworski **Biskupice,** a terytorjum jego wcielono do gminy **Biskupice.**

2) Mocą rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 1924 (Dz. U. nr. 117 poz. 1051) zniesiono z dniem 1. 1. 1925 r. obszar dworski **Łążynek,** a terytorjum jego wcielono do gminy **Łążyn.**

3) Mocą rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16. 9. 1925 (Dz. U. nr. 98 poz. 692) zniesiono z dniem 1 stycznia 1926 obszar dworski **Kucbork,** a terytorjum jego wcielono do gminy **Papowo Biskupie.**

Liczba gmin wiejskich wynosi obecnie 66 a liczba obszarów dworskich 60.

Odnośnie do gmin wiejskich zaznacza się, że znajdują się takowe w bardzo trudnem położeniu finansowem i to wskutek tego, że ustawa o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych nie daje gminom możności dostatecznego pobierania podatków na rzecz gminy a przedewszystkiem cierpią pod tym względem większe gminy nie posiadające własnego majątku gminnego (roli), gdyż tam ustawą przewidziane dochody nie wystarczają w znacznej mierze na pokrycie koniecznych wydatków jak na szkołę, na ubogich, utrzymanie dróg i t. p. nie mówiąc już o wydatkach na cele użyteczności publicznej n. p. na cele pożarnictwa, które nie stoi na poziomie należytem mimo, że powiat w tym kierunku gminom z znaczną pomocą finansową przychodził i też nadal według możności ten tak doniosły cel popierać będzie, czego dowodem, że na rok 1926 wstawił do swego budżetu o blisko 400% wyższą kwotę.

Pozatem jest powiat zmuszony gminom udzielać według możności zapomogi na pokrycie niedoborów mimo, że sam walczy z trudnościami finansowemi. Jak z obecnie wpływających podań o zapomogi wnioskować można, zwiększy się wysokość tych zapomóg w roku 1926 jeszcze znaczniej.

Spodziewać się jednakowoż należy, że stan ten się zmieni ku lepszemu po zmianie ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych, w którym to kierunku Rząd swe prace już rozpoczął.

Odnośnie do Korporacyj gminnych zaznacza się, że kadencja dotychczasowych Rad gminnych upływa z końcem marca 1926 r. wskutek czego zarządzono już w grudniu 1925 r. prace przygotowawcze do nowych wyborów. Nowo wybrani Radni przejmą urzędowanie z dniem 1. 4. 1926 r.

Administracja wójtostw.

W powiecie istnieje 22 obwodów wójtoskich, w których sprawują urząd wójta względnie zastępcy następujące osoby:

L. b.	Nazwa wójtostwa i obszar	Należące do obwodu miejscowości	Liczba dusz	Wójt	Zastępca
1.	Podgórz 11933 ha	Podgórz Brzoza Czerniewice Piaski Stawki Rudak Strzelnica Artyl.	3220 177 25 465 725 702 68	burmistrz Tadeusz Weber Podgórz	Maksymiljan Noga Podgórz
2.	Otłoczyn 7749 ha	Nowa Grabja Brzeczka Pieczenia Karczemka Otłoczyn	567 495 283 231 294	Franc. Dolatowski Otłoczyn	Franc. Piasecki Otłoczyn
3.	Nieszawa 2702 ha	Nieszawka Wiel. Nieszawka M. Nieszawka Kozibór Dybowo z kolonjami	254 287 181 123 351	Jan Koźlikowski Nieszawka	
4.	Lubicz 2786 ha	Lubicz Kaszczorek Bielawy Rubinkowo	1027 413 92 254	Maks. Olszewski Lubicz	Michał Chojecki Lubicz
5.	Brzezinko 2894 ha	Brzezinko Młyniec Jedwabno Gronowo Gronówko	203 579 166 245 116	Albin Czarnecki Młyniec	Franc. Koźlikowski Młyniec
6.	Lipniczki 2942 ha	Lipniczki Grębocin Rogowo Rogówko	173 1300 277 316		Antoni Śmieszny Grębocin
7.	Zelgno 3384 ha	Dziemiony Liznowo Zelgno Zajączkowo Witkowo	287 205 396 197 161	Stanisł. Marański Nowa Chełmża	
8.	Kucborek 3846 ha	Bisk. Papowo Folgowo Papowo Dom. Staw Bielczyny Skąpe Chrapice Nowa Chełmża	377 158 238 211 383 626 97 147	Jan Paczkowski Skąpe	

L. b.	Nazwa wójtostwa i obszar	Należące do obwodu miejscowości	Liczba dusz	Wójt	Zastępca
9.	Sławkowo 5941 ha	Sławkowo Kiełbasin Kuczwały Mirakowo Morczyny Pluskowęsy Kamionki Kamionka	378 275 383 279 141 717 180 510	Zygmunt Mellin Kuczwały	St. Działowski Mirakowo
10.	Papowo 4103 ha	Papowo Tor. Gostkowo Katarzynka Elsneroda Koniczynka Turzno	736 455 43 21 154 664	Jan Michalski Gostkowo	W. Kochowicz Papowo Tor.
11.	Lulkowo 7586 ha	Łysomice Lulkowo Ostaszewo Tylice Wytrembowice Zakrzewko Zęgwirt Wrzosy Olek	374 435 606 225 300 143 73 745 21	Ignacy Panster Lulkowo	Galon Łysomice
12.	Grzywna Szlach. 2834 ha	Brąchnowo Brąchnówko Browina Grzywna Bisk. Grzywna Grzywna Szlach. Kowróz Kowrózek	839 176 176 115 787 94 185 40	Józef Mellin Grzywna	Jan Monarski Grzywna
13.	Kończewice 2779 ha	Kończewice Kończewice maj. Bogusławki Warszewice Nawra	400 275 152 263 534	Jan Szaniecki Nawra	Leon Znaniecki Nawra
14.	Wybcz 2462 ha	Wybcz Wybczyk Dębiny Słomowo Przeczno	300 90 522 159 220	Jan Mięsikowski Dębiny	Jakób Żurek Dębiny
15.	Łubianka 4976 ha	Łubianka Biskupice Bierzgłowo Zamek Bierzgłowski Łążyn	562 447 411 284 839	Anastazy Ordon Bierzgłowo	Jan Głębocki Zamek Bierzgłowski

L. b.	Nazwa wójtostwa i obszar	Należące do obwodu miejscowości	Liczba dusz	Wójt	Zastępca
16.	Ręczkowo 1984 ha	Ręczkowo Skłudzewo Borek	825 339 47	Józef Raciniewski Ręczkowo	
17.	Cichoradz 2402 ha	Siemoń Siemoń maj. Cichoradz Gierkowo z Otowicami	1076 75 200 392	Wal. Maćkiewicz Siemoń	Mikołaj Śmigiel Siemoń
18.	Różankowo 2528 ha	Świerczyny Leszcz Świerczynki Piwnice Różankowo Pigrza	141 110 50 214 189 291	Ignacy Panster Lulkowo	
19.	Gutowo 3484 ha	Gutowo Gutowo maj. Zarośle Cienkie Szerokie Czarnebłoto Cegielnik	302 6 287 85 603 285	B. Jędrzejkowski Szerokie	
20.	Górsk 3828 ha	Górsk Rozgarty Smolno Przysiek Stary Toruń Pędzewo	348 243 108 157 141 419	B. Jędrzejkowski Szerokie	
21.	Zławieś 4570 ha	Wielka Zławieś Mała Zławieś Toporzysko Czarnowo Stanisławka Kamieniec	223 429 384 467 102 24	Walenty Żurek Czarnowo	
22.	Złotorja 3551 ha	Silno Grabowiec Smolnik Kopanino Złotorja Nowa Wieś	354 263 22 179 547 240	F. Cieszyński Złotorja	Bolesł. Olkiewicz Złotorja

Spis urzędników stanu cywilnego.

Nr. b.	Urząd Stanu Cywilnego	Sąd Powiatowy	Urzędnik Stanu Cywilnego	Zastępca
1	Podgórz	Toruń	Weber Tadeusz burmistrz Podgórz	Nowak, Józef Podgórz
2	Otłoczyn	"	Dolatowski Franciszek Otłoczyn	Piasecki Franciszek Otłoczyn
3	Nieszawka	"	Koźlikowski Jan Nieszawka	
4	Lubicz	"	Tomaszewski Maksymiljan Lubicz	Olszewski Maksymiljan Lubicz
5	Brzezinko	"	Koźlikowski Franciszek Młynicc	Jordan Józef Młyniec
6	Lipniczki	"	Śmieszny Antoni Grębocin	Śmieszny Florjan Grębocin
7	Zelgno	Chełmża	Marański Stanisław Nowa-Chełmża	Domachowski Antoni Zelgno
8	Kucborek	"	Majewski Władysław Papowo-Bisk.	
9	Sławkowo	"	Zabłocki Zdzisław Kuczwały	Zacharek Leon Kuczwały
10	Papowo Toruńskie	Toruń	Geppert Wincenty Papowo Tor.	Michalski Stanisław Papowo Tor.
11	Lulkowo	"	Ignacy Panster Lulkowo	Galon Łysomice
12	Grzywna Szl.	Chełmża	Monarski Jan Grzywna	Gołumski Bolesław Grzywna
13	Kończewice	"	Znaniecki Leon Nawra	Poeplau Kończewice
14	Wybcz	"	Mięsikowski Jan Dębiny	Szlosowski Jan Dębiny
15	Łubianka	Toruń	Kołpacki Franciszek Łążyn	
16	Rzęczkowo	"	Modniewski Teodor Rzęczkowo	Raciniewski Franciszek Rzęczkowo
17	Cichoradz	"	Maćkiewicz Walenty Siemoń	Czajkowski Józef Siemoń
18	Rożankowo	"	Górski Jan Pigrza	Filcek Leon Nauczyciel Świerczynki
19	Gutowo	"	Jędrzejkowski Bronisław Szerokie	
20	Córsk	"	Karczewski Franciszek Górsk	
21	Wielka Zławieś	"	Szturmowski Kazimierz Czarnowo	Żurek Walenty Czarnowo
22	Złotorja	"	Cieszyński Franciszek Złotorja	Szczepanowski Feliks rolnik Nowa-Wieś

Budowa portu w Gdyni i jego eksploatacja.

Ze względu na to, że Gdynia stanowi jedyne wrota na drogi morskie, będące całkowicie w polskiem posiadaniu, jest sprawą pierwszorzędnej wagi, poinformować społeczeństwo w jak najszerszej mierze w tej sprawie. Dla tego uważa Wydział Powiatowy za swój obowiązek poinformować Sejmik Powiatowy o całej budowie portu i jego eksploatacji obecnej.

W dniu 4 lipca 1924 r. Pan Minister Przemysłu i Handlu podpisał umowę z Konsorcjum Francusko — Polskiem o budowę portu w Gdyni. Do Konsorcjum tego wchodzą ze strony francuskiej znane firmy: „Societe de Construction des Batignolles", „Schneider i Co", i „Societe Anonyme Hersent", ze strony zaś polskiej — Polski Bank Przemysłowy inż. Wł. Rummel i inż. F. Nosowicz. Skład Konsorcjum daje zupełną gwarancję sumiennego i umiejętnego wywiązania się z przyjętych na siebie zobowiązań.

Konsorcjum występuje w budowie portu nie jako koncesjonarjusz, lecz jako zwykły przedsiębiorca, a więc już od pierwszej chwili wybudowania jakichkolwiek bądź urządzeń portowych Skarb Państwa staje się ich wyłącznym i bezpośrednim właścicielem i ma wolną rękę w ich eksploatacji.

Zawarta umowa obejmuje wykonanie następujących robót:

1. Kanał wejściowy do awanportu o głębokości 11 metrów.
2. Awanport o powierzchni wodnej około 160 ha, z basenem w awanporcie 8 m. głębokiem, posiadającym 1060 m. b. nadbrzeży o głębokości przy podstawie 8 m., pirsem dla statków pasażerskich, posiadających 400 m. b. nabrzeży 8 metrowych i 300 m. b. nabrzeży 10 metrowych.
3. Basen wewnętrzny — wybagrowany w lądzie — o powierzchni 43,5 ha, posiadający głębokość 10 m. i 2500 m. b. nabrzeży tejże głębokości przy podstawie.

Ogółem więc port Gdynia będzie miał około 190—200 ha. powierzchni wodnej i 4280 m. b. nabrzeży o głębokości od 8 do 10 m., do czego jeszcze dochodzi 175 m. istniejącego obecnie t. zw łamacza fal, który również za pomocą bardzo nieznacznych robót może być zmieniony na przystań, co da razem 44.36 m. b. nabrzeży.

W tych rozmiarach port Gdynia będzie mógł dać miejsce przy nabrzeżach jednocześnie 25—30 dużym statkom i zapewni możność rocznego obrotu towarowego około 2,5 miljonów ton, co mniejwięcej odpowiada obecnej zdolności przeładunkowej portu gdańskiego. Jednakowoż pod względem technicznym Gdynia będzie znacznie przewyższać Gdańsk, gdyż w Gdyni statki o wielkiem zanurzaniu będą mogły stawać bezpośrednio przy samej ścianie nabrzeża, zaś w Gdańsku, z powodu małej głębokości przy istniejących tam przestarzałych nabrzeżach nie przekraczającej 4 m., statki muszą stawać w pewnej odległości od nabrzeży, co znacznie utrudnia ładowanie i wyładowanie. Pozatem Gdynia będzie miała głębsze i znacznie dogodniejsze wejście do morza niż Gdańsk. W przyszłości Gdynia łatwo może być rozbudowana w miarę potrzeby i jej zdolność przeładunkowa powiększona do 6—7 miljonów ton rocznego obrotu.

Na zasadzie zawartej umowy budowa portu powinna była być rozpoczęta nie później niż za miesiąc po podpisaniu umowy i całkowicie ukończona do dnia 31 grudnia 1930 roku. W roku 1925 przedsiębiorca obowiązany był ukończyć i oddać M-stru Przemysłu i Handlu w stanie gotowym do eksploatacji nie mniej niż 200 m. b. nabrzeży, zaś w roku 1926—600 m. b. nabrzeży wraz z terenami przy nich.

Celem uniknięcia konieczności obciążenia budżetu państwowego w okresie sanacyjnym, spłata należnego przedsiębiorcy wynagrodzenia za budowę portu rozpocznie się dopiero w roku 1927 i będzie rozłożona na 8 lat w ten sposób, że ostatnia rata wypłacona będzie w 1934 r. Ogólny koszt zakontraktowanych robót łącznie z opłatą udzielanego przez przedsiębiorcę kredytu wyniesie około 35.000.000 zł.

Zawarta umowa nie obejmuje uposażenia portu, a więc portowej sieci kolejowej, magazynów, składów, elewatorów, chłodni i urządzeń mechanicznych. Urządzenia te będą stanowiły przedmiot dalszych prac, muszą jednakowoż być wykonane stopniowo z takiem wyrachowaniem, aby z chwilą ukończenia właściwych robót portowych port był zaopatrzony w najniezbędniejsze urządzenia, konieczne do jego eksploatacji. Z przyznanego przez Radę Ministrów na budowę portu ogólnego kredytu, 50.000.000,— zł, po potrąceniu przypadających na roboty hydrotechniczne 35 milj. zł pozostaje na uposażenie portu tylko 15 milj. zł. Suma ta nie wystarczyłaby na uposażenie całego portu we wszystkie nowoczesne urządzenia portowe, co też i nie przewiduje się, gdyż kosztem Skarbu Państwa mają być wykonane urządzenia tylko najniezbędniejsze, w przewidywaniu, że inicjatywa prywatna, dla której tu będzie otwarte szerokie pole działania, nie omieszka ulokować w tych urządzeniach wysoce rentownych swych kapitałów.

Na ostatnią okoliczność powinna być zwrócona baczna uwaga, ponieważ Gdynia jak już na wstępie zaznaczono, będzie stanowiła jedyne wrota na drogi morskie, będące w całkowitem polskiem posiadaniu. Jest sprawą pierwszorzędnej wagi, aby inwestycje w porcie robione były przez kapitały polskie, lub przynajmniej, aby kapitały polskie w tej dziedzinie dominowały, bez czego jak również w pierwszym rzędzie bez posiadania polskiej floty handlowej, realizowany obecnie przez budowę portu nasz dostęp do morza nie byłby kompletnym i nie postawiłby naszego handlu morskiego na własne

nogi. Aby więc wcielić to w życie, wskazana jest jaknajszersza propaganda idei tworzenia floty handlowej pod polską banderą, polskich zakładów okrętowych w porcie, polskich składów war rantowych i polskich domów spedycyjnych. Jest to wielkie dzieło, któremu nie podoła Rząd sam bez współdziałania całego społeczeństwa. Przedewszystkiem społeczeństwo Województwa Pomorskiego winno jak najdobitniej wykazać, że rozumie doniosłość sprawy i zająć się energiczne nietylko propagandą, lecz w miarę możności lokowaniem kapitałów w tworzeniu polskiej flo ty handlowej i technicznych urządzeniach portowych w Gdyni. Pomorze, w którego granicach port w Gdyni jest położony powinno zająć w tej sprawie zaszczytne miejsce, aby być przykładem dla innych dzielnic Polski i zapisać się chlubnie w historji. Jednym bowiem z podstawowych warunków uniezależnienia się Rzeczypospolitej pod względem ekonomicznym i rozwoju ekspansji gospodarczej jest własny dostęp do morza i liczna flota handlowa.

Celem zadośćuczynienia tej palącej potrzebie organizacji floty handlowej powstały pod protektoratem wojewodów trzech zachodnich województw i warszawskiego komitety organizacyjne polskiej floty handlowej wraz z wydziałem wykonawczym w Poznaniu. Wydział wykonawczy w Poznaniu przybrawszy obecnie charakter komitetu założycielskiego zachodnio-polskiej Żeglugi Morskiej spółki akcyjnej w Poznaniu, rozpoczął już sprawę nad powołaniem do życia tej spółki.

Ponieważ chodzi tu o rzecz niezwykle dla państwa doniosłą, dla tego spodziewać się należy, że apel Komitetu **„Budujęmy polską flotę handlową"** wystosowany do społeczeństwa nie pozostanie bez skutku, lecz spowoduje najszersze masy społeczeństwa do poparcia akcji powstającej spółki przez deklarowanie udziałów.

Jeden udział wynosi 200,— zł. Akcje emytowane będą po kursie 220,— zł za każde 200,— zł akcji. Niskie te udziały umożliwiają wszystkim jak największy udział w akcjach.

Wszelkich wyjaśnień i formularzy deklaracyj jak również projekty statutu spółki akcyjnej udziela „Komitet założycielski zachodnio-polskiej Żeglugi Morskiej w Poznaniu, ul. Fredry 7. Hasłem naszem powinno być:

„Budujęmy polską flotę handlową".

Toruń, dnia 16 stycznia 1926 r.

Wydział Powiatowy:

(—) A. Czarliński. **(—) B. Bagiński.** **(—) B. Kurzętkowski.**

(—) Orłowski. **(—) Czajkowski.**

(—) Dolatowski.